

дає підручтя для виокремлення базового ядра характеристик, що при всіх інших відмінностях забезпечує надійність їхньої діяльності. Результати, які були одержані, дозволяють звернутися до обґрунтування й розробки педагогічної технології формування надійності професійної діяльності спеціалістів соціономічної сфери в процесі їхньої підготовки у вищих навчальних закладах.

Література

1. Практикум по психологии менеджмента и профессиональной деятельности: учеб. пособие / Под ред. Г.С.Никифорова, М.А.Дмитриевой, В.М.Снеткова. – СПб.: Речь, 2003. – 448 с.
2. Психологический словарь. 3-е изд., доп. и перераб. /Авт.-сост. Копорулина В.Н., Смирнова М.К., Гордеева Н.О. – Ростов н/Д.: Феникс, 2004. – 640 с.
3. Словарь-справочник по социальной психологии / В.Крысько. – СПб.: Питер, 2003. – 416 с
4. Словарь по социальной педагогике: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Авт.-сост. Л.В.Мардахаев. – М.: Издат. Центр “Академия”, 2002. – 368 с.
5. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии: Учеб. пособие для ст-тов ВУЗов / Сост. Абульханова-Славская К.А., Брушлинский А.В. – 4-е изд. – СПб.: Питер, 2003. – 713 с.
6. Сидоренко Е.В. Методы математической обработки в психологии. – СПб.: ООО “Речь”, 2004. – 350 с.

Т.П.Кучай

ЕКОЛОГІЧНА ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛЯ ТА СУТНІСТЬ ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ

В статье раскрывается экологическая подготовка учителей и суть экологического воспитания; актуальные задания подготовка учителей к реализации заданий экологического и эстетического воспитания; анализ современных методических подходов к экологической подготовки учителей.

The article tells about ecological teacher training and about the essence of ecological education; actual tasks of ecological teacher training to realization of tasks of ecological education; analysis of modern methodical approaches to ecological teacher training.

Сьогодні перед учителем не може стояти лише проблема формування в учнів екологічних знань, умінь та навичок. Тільки на перших кроках професійного становлення педагогів можуть

задовольнити такі конкретно-звужені завдання екологічного виховання дітей. На більш високих рівнях професіоналізму вчитель намагатиметься розвинути екологічну культуру дитини, допомогти їй усвідомити взаємозв'язок і взаємозумовленість життя людини і природи. Фактологічна сторона екологічної освіти, відіграючи належну роль, все-таки поступиться місцем на користь інших, більш важливих завдань. Учитель розпочне опікуватись тим, що дає учням те чи інше знання про природу для розвитку ціннісного ставлення до неї.

Домінування гносеологічних функцій екологічної підготовки вчителя, поряд з недоліками, має і ряд переваг. Перш за все, це чітка орієнтація педагога на конкретно-прикладний характер природничо-наукових знань. Вельми плідною і конструктивною є ідея переростання навчально-теоретичних аспектів екологічної підготовки вчителя у розгалужену систему природоохоронної роботи у позанавчальній сфері його діяльності. Науково-дослідна робота, участь у добровільних природоохоронних товариствах, організація екологічних експедицій, створення загонів охорони пам'яток природи – все це повинно закономірно відчувати процес поглибленого вивчення вчителем науково-теоретичних основ екології. Такі форми екологічної підготовки педагога озброюють його конкретними навичками організації природоохоронних справ серед учнів (створення зелених і голубих патрулів, вирощування лікарських рослин; підгодівля диких звірів і птахів; обстеження окремих територій та дослідження впливу антропогенних факторів; виявлення та охорона джерел, рідкісних об'єктів природи; створення місцевих Червоних книг; охорона пам'яток природи місцевого значення та ін.) [1, с.116].

Значний прогрес в екологічній освіті спостерігався в 70-90-х роках ХХ століття. У цей період в галузі дидактики початкової екологічної освіти активно працювали такі учені, як Н.Ф.Віноградова, А.Н.Залебний, І.Д.Зверев, З.А.Клепініна, Т.В.Кучер, Л.Ф.Мельчаков, А.А.Плешаков, А.П.Сидельковський, Л.П.Симонова, І.Т.Суравегіна. Дослідження були направлені на створення єдиної самостійної науки, об'єднуючої комплекс природоохоронних проблем. Посилення уваги до проблеми охорони природи на початку 70-х років призвело до активної пропаганди екологічних знань. Аналіз змісту і організації екологічної освіти показує, що на початку 1970-х років воно в нашій країні розглядалося тільки як освіта, тоді як у ряді зарубіжних країн вже зрозуміли те, що необхідні рішучі дії з охорони природи, а екологічна освіта має бути зорієнтоване на вирішення конкретних проблем [2, с.12].

Велика увага в 90-і роки приділялася проблемі методичної організації екологічної освіти. У цьому плані існують дві основні тенденції. Одні фахівці вважають за необхідне розробляти окремий предмет “екологія”, який потрібно вводити в зміст освіти на різних рівнях, оскільки екологічна освіта не еквівалентна біологічній, хоча вони і знаходяться в тісному взаємозв'язку. Інші стверджують, що ефективнішою є “екологізація” всіх навчальних предметів, оскільки екологічні проблеми носять глобальний, міждисциплінарний характер. В даний час все більшу підтримку починає отримувати другий підхід, що і знайшло своє віддзеркалення в матеріалах відповідних міжнародних конференцій.

У дискусіях, присвячених проблемам екологічної освіти, принциповим є питання про те, що повинне стояти в центрі уваги: “природне середовище” (“навколишнє середовище”) або “світ природи”. У першому випадку екологічна освіта має бути направлена на формування, по-перше, системи уявлень про світ природи як сукупність конкретних природних об'єктів (і їх комплексів), по-друге, суб'єктивно значущого відношення до природних об'єктів як що володіє унікальністю, неповторністю і самоцінність і, по-третє, стратегій і технологій непрагматичної взаємодії з ними. Саме перша орієнтація в екологічній освіті (на “природу як середовище”) отримала найбільший розвиток в світі і підтримку на міжнародному рівні [2, с.16-17].

Наукова розробка питань екологічної підготовки вчителя (О.М.Дорошко, СМ.Глазачев, Б.Г.Йоганзен, І.Д.Зверев, Н.С.Назарова, Т.В.Корнер, В.В.Кашлев, В.В.Краєвський, Н.В.Лисенко, О.В.Плахотник, Т.Б.Польська, Г.П.Пустовіт, Л.П.Салєєва, В.В.Серіков, А.П.Сидельковський, О.С.Сластьоніна, В.М.Сенкевич, А.В.Степанюк, Т.К.Чурилова та ін.) здійснюється в межах тих пріоритетів, яких дотримуються ті чи інші дослідники. Відбувається вельми плідний діалог наукових позицій, у якому найбільш яскравим і випуклим, на нашу думку, є протистояння гносеологічної та аксіологічної орієнтації на специфіку екологічної підготовки педагога.

Так, І.Д.Зверев серед вимог до еколого-професійної підготовки вчителя виокремлює необхідність формування у педагога почуття громадянського обов'язку та засвоєння ним системи наукових знань, умінь і навичок, які забезпечують готовність до реалізації завдань екологічної освіти і виховання. Згадується і необхідність формування переконань, але їх сила знову пов'язується із знанням природничо-наукових основ охорони природи [1, с.113-114].

Професійна підготовка вчителя передбачає його зорієнтованість на розуміння складної діалектики виховного процесу. Екологізація дитячого світоставлення не є результатом виховного “моно впливу” – це система взаємопов’язаних, збалансованих способів корекції сприйняття і оцінки природи, а також досвіду поведінки у ній. Жодна система виховання, створена в ході розвитку педагогічної думки, не декларувала один-єдиний спосіб впливу на особистість вихованця як “панацею” від усіх негараздів і деформацій його ставлення до навколишнього. Навпаки, провідні педагогічні ідеї загальносвітового значення завжди спирались на феномен “синтетичності” виховного процесу, орієнтувались на глобальний результат космоземного значення [1, с.100].

Розробка цілей і завдань екологічної підготовки вчителя повинна спиратися на визначення сутності екологічного виховання у відповідності з тими підходами, які визнаються провідними у міжнародній педагогічній практиці. Згідно прийнятій на першій міжнародній нараді з педагогічних питань екології (США, 1970) дефініції, екологічна освіта тлумачиться як безперервний процес засвоєння цінностей і понять, які забезпечують формування вмій і ставлень, необхідних для усвідомлення і оцінки взаємозв’язків між людьми, їх культурою і навколишнім середовищем [1, с.117].

На наш погляд серед національних пріоритетів сталого розвитку України мають бути:

- екологізація освітнього процесу в усіх ланках освіти;
- запровадження комплексного та системного підходу до безперервного екологічного навчання і виховання: дитячий садок – школа – позашкільний заклад – вищий навчальний заклад;
- введення екології як базового компоненту у середню загальноосвітню школу.

Враховуючи низький рівень екологічної освіти та обізнаності населення з питань збереження довкілля для прискорення процесу екологізації свідомості громадян необхідно:

- забезпечити нормативно-правовий, науково-методичний та фінансово-економічний розвиток освітньо-виховних закладів, пріоритетними напрямками діяльності яких має стати екологічна освіта дітей та молоді;
- розробити та затвердити план і здійснити видання навчально-методичної літератури екологічного змісту для загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладів. Започаткувати видання щорічного збірника науково-методичних матеріалів з екологічної

освіти. Підтримати видання навчально-художнього журналу "Паросток", науково-методичного вісника "Еколого-натуралістична творчість", науково-популярних видань екологічного змісту;

- розробити та впровадити програми екологічного навчання і тематичних тренінгів для вчителів та викладачів різних дисциплін;
- забезпечити створення та фінансування матеріально-технічної бази для ведення моніторингу якості води та ґрунтів у загальноосвітніх навчальних закладах та позашкільних навчальних закладах еколого-натуралістичного напрямку;
- здійснювати всебічну підтримку дитячого та молодіжного природоохоронного руху;
- забезпечити достатній рівень поінформованості різних верств населення з питань стану довкілля та вирішення екологічних проблем, започаткувавши у засобах масової інформації відповідні тематичні рубрики для дітей, учнівської молоді та різних груп дорослого населення;
- посилити спільну роботу державних природоохоронних установ, навчальних закладів різних типів, наукових установ та громадських екологічних організацій у здійсненні екологічної освіти різних верств населення, розвитку зеленого туризму;
- започаткувати щорічне проведення Всеукраїнських та регіональних конференцій з проблем екологічної освіти;
- вивчити та узагальнити досвід кращих викладачів екології з усіх ланок освіти України та розробити механізми їх матеріального заохочення;
- посилити роль культурно-освітніх закладів та природно-заповідних установ в екологічній освіті територіальних громад регіонів;
- забезпечити фінансову підтримку в розробці програм, підручників та посібників з екологічної освіти для навчальних закладів та родинного виховання;
- створити мережу середніх спеціальних навчальних закладів природничо-екологічного спрямування;
- підвищити соціальний статус вчителя, забезпечити рівень заробітної плати працівників освітньої сфери не нижче середнього по країні;
- забезпечити підготовку висококваліфікованих кадрів зі спеціалізації "екологія" в усі сфери життя суспільства.

Ці питання, як програма подальшої роботи з розвитку екологічної освіти країни, були визнані першочерговими на розширеному засіданні Всеукраїнської науково-методичної ради з екологічної освіти та виховання дітей і учнівської молоді, що відбулося 24-26 травня 2004 року у м. Києві на базі Національного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді Міністерства освіти і науки України з питання “Проблеми і перспективи екологічної освіти і виховання в умовах сьогодення”.

Основні свої завдання Рада вбачає в:

- здійсненні керівництва екологічною та природоохоронною роботою з дітьми та учнівською молоддю;
- забезпеченні розробки теоретичних і методологічних засад екологічної освіти і виховання, формуванні екологічної свідомості та екологічної культури учнівської молоді;
- здійсненні науково-методичної координації діяльності навчальних закладів з екологічної освіти та природоохоронної роботи з дітьми та учнівською молоддю;
- сприянні оновленню змісту, форм і методів екологічної освіти та виховання в загальноосвітніх, професійно-технічних, дошкільних та позашкільних навчальних закладах України;
- поширенні і популяризації інноваційного досвіду та здобутків педагогічної науки в сфері екологічного, виховання;
- сприянні реалізації концепції екологічної освіти в Україні, яка розглядає екологічну освіту як “необхідну складову гармонійного екологічно безпечного розвитку”, як “один з найважливіших і необхідних засобів здійснення переходу до гармонійного розвитку всіх країн світу” [3, с.13-17].

Поєднання завдань екологічного і естетичного виховання повинно матеріалізуватися у специфічних формах взаємодії педагога з школярами – ці форми мають забезпечити екологічно виправдане ціннісне освоєння природи на основі активізації культуротворчої діяльності як вчителя, так і учнів. Діяльність же по освоєнню природи можна вважати культуротворчою, якщо вона містить елементи творчості і має ціннісне значення.

Отже, методика виховної роботи, як компонент професійної підготовки вчителя в системі вузівської і післядипломної освіти, повинна не нав'язувати педагогу навички використання сталих форм світоглядного виховання учнів, а формувати потребу постійного

пошуку і оновлення способів адекватного впливу на ціннісне ставлення дітей до природи з пріоритетною увагою до механізмів активізації культуротворчої діяльності.

Таким чином, актуальні завдання підготовки вчителя до реалізації завдань екологічного і естетичного виховання передбачають концептуально-теоретичне осмислення педагогом особливостей взаємодії естетичного і екологічного світогляду в системі “суспільство – культура – природа”, корекцію власних ціннісних підходів учителя до навколишнього світу, усвідомлення ним механізмів трансформації особистісних потенціалів в операційний склад професійної діяльності. Все це значно посилить вірогідність формування у педагога необхідних метазнань і метанавичок для успішної організації світоглядного виховання учнів.

Кваліфікаційна характеристика вчителя будь-якого фаху сьогодні повинна передбачати його професійну готовність до здійснення завдань екологічного виховання. Проте й досі відсутня цілісна координуюча концепція, яка б з'ясовувала соціально-екологічні функції педагога незалежно від предметного профілю. Аналіз сучасних науково-теоретичних та методичних підходів до екологічної підготовки вчителя свідчить про те, що у цьому аспекті система професійної освіти педагога поки не дійшла єдиної думки. Практика вузівської та післядипломної освіти вчителя відчуває брак методологічно обґрунтованих концептуальних положень екологічної підготовки педагогів стосовно специфіки їх професійної освіти.

Література

1. Тарасенко Г.С. Взаємозв'язок естетичної та екологічної підготовки вчителя в системі професійної освіти: Монографія. – Черкаси: “Вертикаль”, 2006. – 308 с
2. Ахияров К.Ш., Петрова Т.И., Наумова Л.Г. Экологическое образование: Опыт, Прогнозы: Монография.- Стерлитамак: Стерлитамак. гос. пед. ин-т, 2001.- 139 с.
3. Радченко Т.Д. Сталий розвиток і екологічна освіта // Доступність та неперервність екологічної освіти – вимога часу: Всеукраїнська науково-практична конференція. Закарпаття 4-7 липня 2004р.– Ужгород, 2005.– С. 13-17.